

VOORWOORD

Ondanks de aandoening M. D. aan beide ogen, heeft “Lunar” Software voor de P. C. mij het voltooiën van dit boek in ongeveer vier jaar mogelijk gemaakt. Bij wijze van therapie, op advies van mijn toenmalige therapeut Drs. Tim Peetoom, ben ik tot het schrijven daarvan aangespoord. Het heeft grotendeels bijgedragen tot herstel van de inzinking, waarin de opname van mijn geliefde echtgenote in een verpleeginrichting, mij had getroffen.

Het bij de behandeling teruggaan naar het verleden en het bovenkomen van het onvoorstelbaar grote aantal feiten uit de oorlog, bracht mijn therapeut tot dit advies.

Ik heb bij het schrijven niets weggelaten, ook niet de erotische avonturen of zeer persoonlijke dilemma's en minder scrupuleuze opvattingen van de hoofdpersonen. Tenslotte bevonden die zich midden in hun “sturm und drangperiode”! Ook die onderdelen van het verhaal, zijn zuiver en waarheidsgetrouw weergegeven omdat ze in wezen een integrerend deel uitmaakten. Het boek is in het taalgebruik van de oorlogsjaren weergegeven, dus ontbreken de tegenwoordig gebezigde platte, vulgaire, vaak uit Amerika overgekomen, onwelgevallige woorden, die langzamerhand in onze Nederlandse taal zijn binnengeslopen. Waar mijn technische kennis van de computer tekortschoot heeft mijn trouwe secondant Wim Müller mij, met volle ambitie, terzijde gestaan.

De gebruikte namen zijn in de meeste gevallen uit privacyoverwegingen verzonnen. Slechts een klein aantal namen heb ik als een eerbetoon ongewijzigd vermeld. In het bijzonder noem ik die van mijn talentvolle vriend Carel Elskamp, die mij introduceerde in het aparte wereldje van het Cabaret en Variété en die mij altijd tot grote steun is geweest. Zijn veel te vroege dood heeft een welluidende bariton ontijdig tot zwijgen gebracht. Ik mis hem nog dikwijls. Ik wens de lezer veel leesgenot!

Hoofdstuk 1

Met krachtige trappen op de pedalen van zijn door de oorlog tot oud roest gedegradeerd rijwiel, spoedde de jongeman zich over de dijk van het IJsselmeer. Het was september 1944 met de voor die maand kenmerkende wolkenluchten en vrij aangename temperatuur.

Tijdens zijn inspannende bezigheid dwaalde zijn blik af en toe over het IJsselmeer, waar tussen de wolken een steeds groter wordende stip zichtbaar werd, terwijl een aanzwellend motorgebrom de nadering van een vliegtuig verraadde. Het toestel kwam met grote snelheid steeds naderbij. Het kon bijna niet anders dan een Engelse jager zijn, want de Duitsers hadden de hegemonie in de lucht inmiddels verloren. Toen het toestel de contouren van een Spitfire begon aan te nemen en een duikvlucht in de richting van de jongeman inzette, (er was niemand anders op de dijk) smeed Will (zo heette de jongeman) zijn fiets in de berm en wierp zich plat tegen het talud van de dijk, in tegenovergestelde richting van het aanstormende toestel.

Net op tijd, vlak vóór het moment waarop de boordwapens van de Spitfire zijn kogels begon uit te braken. Met een hevig bonkend hart en een van angst dicht geknepen keel en klamme handen, dook Will nog dieper in het hoge gras, toen de inslagen om hem heen een wolk van aarde, zand en gruis over hem heen stortte. Toen het toestel zich in een wijde boog in positie bracht voor een tweede aanval, rende Will snel over de weg naar de overkant en zocht wederom dekking tegen de schuinte van het talud, waarna de mitrailleurs opnieuw hun vuur uitspotten.

Will kreeg bijna geen lucht meer van angst en de wolk vuil die zijn mond en neus binnendrongen. Vermoedelijk door brandstofgebrek, droop daarna zijn kwelgeest af in westelijke richting. Will bleef, stijf van angst en trillend van emotie, nog even liggen om weer tot zijn positieven te komen. Met een ontredderd gezicht stond hij op, sloeg het vuil van zijn kleding, verwijderde stof en vuil uit zijn ogen, mond en neus en raapte zijn rijwiel van de weg. Dit was de eerste maal dat hij zo persoonlijk bij het oorlogsgebeuren betrokken was.

Nog enigszins verward vervolgde hij zijn weg, hij had tenslotte nog veel kilometers voor de boeg. Hij wist dat de Engelsen schoten op alles wat zich

beneden hen bewoog om zodoende een normaal functioneren van het dagelijks leven zoveel als kon, onmogelijk te maken. De bedoeling hiervan was, vooral de Duitse bewegingen te hinderen. Hij had er wel begrip voor, maar toch, het zal je maar overkomen! Zonder verdere moeilijkheden bereikte onze vriend na enkele uren zijn doel.

Peddelend door de buitenwijken overwoog Will de door hem te volgen strategie: brutaal of onnozel? Hij koos voor een mix van beide, met het accent op onnozel, en daarnaast wat opportunisme. Eenmaal in de straat stopte hij voor het kleine bijkantoor van de Nederlandse Bank. Naast de bank stond een conciërgewoning. Toen hij daar dralend iets dichterbij de bankingang ging staan en quasi nogmaals op het witte bord met zwarte letters tuurde, kwam uit de woning een man van middelbare leeftijd op hem toe. "Goede middag, u wilde in de bank?" Will beantwoordde de groet en knikte instemmend. "U weet toch wel dat banken op zaterdag gesloten zijn?"

Will besloot de gemoedelijk uitzierende man in vertrouwen te nemen. Hij vertelde dus zijn verhaal over zijn gedwongen verblijf in Duitsland en het daar, door zuinigheid gespaarde bedrag van drieduizend mark, en het gerucht dat, de daarop volgende maandag de waarde van de mark zou worden gedevalueerd ten opzichte van de gulden. Deze waarde bedroeg tot nu toe één Hollandse gulden, maar zou omlaaggaan naar zestig cent, waardoor hij een gevoelig verlies zou lijden! De man knikte begrijpend en zei op gedempte toon: "Dus daarom heeft u de bank nodig!"

De man streek bedachtzaam met zijn duim en wijsvinger langs de zijkant van zijn gezicht en zei aarzelend: "De procuratiehouder woont hier vlakbij om de hoek. Ik zou hem, als hij thuis, is Uw probleem kunnen vertellen. Wie weet is hij bereid U te helpen." Will knikte gretig: "Wat zou dat fijn zijn." Het beste is dat U even verderop wacht, dat valt minder op".

Hij liep enigszins gebogen naar het einde van de korte en doodstille straat en verdween om de hoek. Will pakte zijn notitieboekje en bladerde quasi daarin, net of hij iets opzocht. Er waren slechts enkele woonhuizen in de straat en verder wat kantoren en opslagruimten. Achter de ramen van de woonhuizen, wat voornamelijk een soort herenhuizen waren, was geen enkel leven te bespeuren. Kinderen waren er gelukkig ook niet. Toen Will zijn observatie had beëindigd en zijn notitieboekje weer in zijn binnenzak terugstak, kwam om de hoek de conciërge met een rijzige heer in driedelig pak de hoek van de straat om.

Zonder zich voor te stellen wenkte laatstgenoemde Will hem te volgen. Hij opende snel de deur van de bank en ging, gevolgd door Will en de conciërge, vlug naar binnen. Hij liep door een brede gang met een loket en enkele deuren naar de laatste deur, waar ze gedrieën naar binnen gingen. Toen pas,

na zijn hoed te hebben opgehangen, maakte de heer zich bekend en schudde zij elkaar de hand. Hij nam vervolgens plaats achter het enige bureau in het, naar Will veronderstelde, directiekantoor en verzocht Will op de stoel voor het bureau plaats te nemen. De conciërge bleef bij de deur staan en de procuratiehouder nam het woord. "U komt wel op een ongebruikelijke dag met een dito verzoek" zei hij glimlachend. "Ik heb Uw relaas al van onze conciërge gehoord. Laat mij maar eerst even Uw pas inzien". Hij inspecteerde de pas grondig en gaf hem weer terug. Hij stond op en opende met enige sleutels een zware brandkastdeur en vervolgens nog een, daarachter aanwezige, kleinere lichte deur. Daaruit pakte hij een geldkist en enige andere zaken. Hij vroeg Will om de in te wisselen markbiljetten en testte deze met vakkundige vinger bewegingen. Hij knikte goedkeurend, maakte een korte berekening op een kladblok en schreef toen enige aantekeningen in het register. Daarna schreef hij uit een in delen geperforeerd bloc een soort kwitantie en scheurde deze eruit. Hij legde deze voor Will en vroeg om zijn handtekening. Will zag dat er enige provisie was afgetrokken en ondertekende. De procuratiehouder pakte het juiste bedrag uit de geldkist en telde dit voor Will op het bureau uit. "Je zult inmiddels begrepen hebben dat ik je ongebruikelijke verzoek met deze uitbetaling honoreer." Hij vervolgde: "Ondanks dat ik met deze normale bankhandeling geen strafbaar feit pleeg, kan in deze onzekere oorlogstijd uit het ongebruikelijke tijdstip een verkeerde conclusie getrokken worden. Het is daarom beter dat je hierover met niemand praat. Ik heb alles op vrijdag gedateerd en op die dag ben je hier op kantoor geweest tegen sluitingstijd en niet anders!" Hij keek Will daarbij doordringend aan. Ik reken op je dat je aan deze lezing vasthoudt!" Tijdens deze woorden stond hij op, pakte zijn hoed en stak zijn hand uit, die Will dankbaar schudde en met klem zijn onuitsprekelijke dankbaarheid uitdrukte. "Ja," zei de man, "het is wel goed; ik ben zelf ook voldaan dat ik je van dienst heb kunnen zijn, maar vertel mij nog even, wat is de bestemming?" Will legde uit dat hij op generlei wijze kans had zijn activiteiten in Duitsland hier in Holland voort te zetten. Ook had hij geen mogelijkheid ander passend werk te vinden en dus moest hij voorlopig ervan leven. "Het is natuurlijk nog de vraag of het door jou opgevangen gerucht waarheid bevat, maar je wilde het zekere voor het onzekere nemen, dat begrijp ik." zei de man.

Ze liepen inmiddels achter de conciërge aan naar de voordeur. De procuratiehouder wenkte de conciërge even met zijn hoofd, om bij de deur even poolshoogte te nemen. Dankzij het middaguur was de straat verlaten en konden ze snel -naar ze aannamen ongezien- het gebouw verlaten. Met een gedempte groet ging ieder zijns weegs.

Will fietste in de wolken over het slagen van zijn, eigenlijk onmogelijke, initiatief snel uit de binnenstad naar de buitenwijken om, via weinig gebruikte paden, de hoofdweg te bereiken. Zodra hij de weg in het zicht had, verhoogde hij zijn waakzaamheid. Nu kwam hij in het gebied waar dikwijls de alom gevreesde landwacht opereerde. Deze Hollanders hadden zich aan de Duitsers verhuurd om vervelende klusjes voor hen op te knappen. Ze controleerden, gekleed in gedeeltelijk Duitse werkuniformen en gewapend met verouderde geweren, voornamelijk op het platteland foeragerende landgenoten, waarbij ze niet schuwden om ten eigen bate, voedsel en rijwielen in beslag te nemen van de ongelukkigen die ze langs de wegen tegenkwamen. Het was vaak schrijnend om machteloos te moeten toezien, dat deze mensen hun meestal, door het afstaan van bruikbare gebruiksvoorwerpen of sieraden, met landbouwers geruild voedsel aan deze gewetenloze figuren moesten afgeven onder dreiging van geweld. Dit geschiedde onder het mom dat hun handelen een rechtvaardige voedseldistributie frustreerde!

Mocht Will in hun vaak verdekt opgestelde fuik terecht komen, dan liep hij het risico van een niet zachtzinnige ondervraging en zou fouillering funest zijn. Hij was dan beslist zijn geld kwijt en liep bovendien het risico aan de Duitsers te worden overgedragen, waarbij zijn niet legale terugkeer uit Duitsland aan het licht zou komen met alle gevolgen van dien!

Derhalve stopte hij even bij enig struikgewas om zo, ongezien, de voor hem liggende weg goed te verkennen. Toen hij overtuigd was dat de situatie voor de landwachters ongunstig was om hun minderwaardige praktijken uit te oefenen, fietste hij verder. Hij bleef echter alert op verrassingen, daar waar de situatie minder overzichtelijk was.

Hij koos dus voor open wegen en niet door de dorpen, waar vanachter een boerenschuur de landwachters graag te voorschijn kwamen. Uit voorzorg had hij, verscholen achter het laatste struikgewas, zijn geld verdeeld in zijn schoenen en in de door zijn zorgzame moeder in zijn bovenkleding ingenaaide, bijna onzichtbare en met kleine doorzichtige drukknoopjes afgesloten extra zakken opgeborgen. Aangezien hij graag zo gauw mogelijk weer thuis wilde zijn, verhoogde hij zijn snelheid. Hoewel met vreugde vervuld, gaf hij zich nog niet over aan een gevoel van euforie, want hij zou pas gerust zijn als de deur van zijn ouderlijk huis achter hem dichtsloeg.

Aangezien de lange weg voor hem uit er stil bijlag, verzonk hij wel, voor een kort moment in een terugblik over al die hachelijke momenten, die hij tijdens zijn verblijf in Duitsland had meegemaakt en hoe het allemaal begon nadat de trein uit Amsterdam met piepende remmen op het station van Amersfoort aankwam.